

Problem velikih geografskih otkrića

Miljenko Hajdarović, prof.
Platforma Klio

U hrvatskoj historiografiji i obrazovnom sustavu još je uobičajeno govoriti o velikim geografskim otkrićima. U tom se obliku to razdoblje europskog ponovnog otkrivanja američkih kontinenata spominje i u Kurikulumu za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije. Termin *velika geografska otkrića* zapravo pokriva i širu temu europskog kolonijalizma i imperijalizma prema Aziji, Africi i Americama nakon 1492. godine.

Pritom taj termin nosi eurocentričnu perspektivu koja ima tendenciju previdjeti ili umanjiti perspektive i utjecaje na autohtone narode Amerike, Afrike i Azije. Iz perspektive autohtonih naroda u Americi, Africi i Aziji dolazak Europljana nije bio otkriće, već invazija koja je rezultirala kolonizacijom, iskorištavanjem i prekidom ustaljenog načina života. Razorni učinci bolesti, prisilnog rada i kulturnog nametanja značajni su aspekti ove povijesne priče.

Iako je postkolumbovska razmjena omogućila razmjenu dobara, ideja i kultura između tzv. Starog i Novog svijeta, imala je i duboke ekološke posljedice. Uvođenje novih biljaka, životinja i bolesti imalo je dalekosežne učinke na ekosustave, ponekad dovodeći do ekološke neravnoteže i raseljavanja domaćih vrsta. Europsko istraživanje i širenje često su bili vođeni ekonomskim motivima, uključujući potragu za novim trgovačkim putovima i skupljanjem vrijednih resursa. Iskorištavanje domaćeg rada te prisvajanje zemlje i resursa imalo je teške posljedice za pogođeno stanovništvo.

Procjene brojnosti stanovništva Amerike prije 1492. godine uvelike variraju i teško je dati točnu brojku zbog ograničenih povijesnih zapisa i raznolike prirode autohtonih društava. Međutim, znanstvenici se općenito slažu da je broj stanovnika bio značajan. Prije dolaska Kolumba Amerika je bila dom velikom broju autohtonih kultura (svaka sa svojom društvenom strukturom, jezikom i tradicijom). Ove su kulture nastanjivale

područja od Arktičkog kruga do Tierra del Fuego u Južnoj Americi. Neki znanstvenici procjenjuju da je ukupna populacija Amerike mogla iznositi čak 50 milijuna ili više. Međutim, drugi predlažu niže procjene, u rasponu od 10 do 30 milijuna. Gustoća naseljenosti uvelike je varirala u različitim regijama. Gusto naseljena područja uključivala su civilizacije Asteka i Inka u Srednjoj i Južnoj Americi, dok su druge regije imale manju gustoću naseljenosti. Bolesti koje su donijeli europski istraživači i doseljenici, poput velikih boginja, ospica i gripe, s drugim čimbenicima, poput ratovanja i prisilnog rada, doveli su do značajnog smanjenja autohtonog stanovništva nakon dolaska Europljana. Utjecaj bolesti na domorodačko stanovništvo bio je dubok. Procjenjuje se da su bolesti koje su unijeli Europljani dovele do stope smrtnosti do 90 % u nekim autohtonim zajednicama. Cijela društva bila su desetkovana, a društveno tkivo mnogih regija ozbiljno narušeno.

Izraz *velika geografska otkrića* može se promatrati kao oblik kulturnog imperijalizma, implicirajući da su kulture s kojima su se susreli Europljani nekako *otkrivene* ili *potvrđene* europskim istraživanjem. Čak se često i kroz ponuđene izvore u udžbenicima reproducira narativ o divljacima, bezbožnicima ili primitivnim kulturama u odnosu na suvremenu europsku i kršćansku. Alternativne perspektive mogle bi naglasiti međusobnu povezanost ljudskih društava kroz povijest, priznajući različita postignuća i sustave znanja različitih civilizacija. Promatranje istraživanja kao zajedničkog ljudskog nastojanja, a ne jednostranog otkrića, naglašava doprinose više kultura globalnom znanju i napretku.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Hajdarović, M. (2023). Problem velikih geografskih otkrića. *Poučavanje povijesti*, II(2), 64–65.